

24 25 26 May 2017

International
Computer & Instructional Technologies
Symposium

1

Uluslararası
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri
Sempozyumu

24 25 26 Mayıs 2017

FULL TEXT BOOK

Artificial Intelligence Applications and Intelligent Tutoring Systems
Assistive Technologies
Constructivist Learning Approach and Technology
Contemporary Approaches in Instructional Technology Research
Cyber Worlds, Augmented Reality, and Learning
Distance Education
Educational Games, Simulations, and Gamification
Flipped Learning
Human-Computer Interaction
Individual Differences and Adaptive Learning Environments
Information Technologies and Socio-Psychological Variables
Instructional Design

IT Ethics
Mobil Learning
Multimedia Applications
Professional Development and Teacher Education
STEM
Social Networks
Teacher Proficiency
Technology Integration in Education
Technology Leadership
Technology Literacy and Other Contemporary Literacies
Virtual Schooling
Other IT Topic Not Listed Above

Website
Twitter
Facebook
Hashtag
E-Mail

icits2017.inonu.edu.tr

@icitsbote

@icitsTR

#icits2017

icits2017@inonu.edu.tr

ÇEVİRİMİÇİ ORTAMLARDA ÇOCUKLARI VE GENÇLERİ BEKLEYEN RİSKLER: SANAL ORTAM YALNIZLIĞI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Fatma Kübra ÇELEN¹ Aygül ÇELİK² Süleyman Sadi SEFEROĞLU³

ÖZET

Bu çalışmada bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı değişimler ve gelişmeler sayesinde kolay ve hızlı erişilebilir oluşuyla ikincil bir yaşam alanı haline gelen çevrimiçi ortamlarda çocuklara yönelik çeşitli risk konularının ele alınması ve bu riskler arasında olan çocukların sanal ortam yalnızlığı ile ilgili olarak var olan durumun ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 10-14 yaş grubundaki ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. Çocukların sanal ortam yalnızlığına ilişkin olarak var olan durumun ortaya konulması amacıyla bu çalışmada genel tarama modeli kullanılmıştır. Bulgulara göre, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun gerçek hayatta kurdukları arkadaşlıklarına sanal ortamda kurdukları arkadaşlıklarından daha fazla güvendikleri anlaşılmaktadır. Öte yandan, popülerliğine karşın, kullanıcı sayısı hızla artan sanal ortamların güvenilir bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda çevrimiçi ortamların bilinçli ve güvenli kullanımı konusunda bilgilendirme etkinlikleri düzenlemesi önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Çevrimiçi ortam, sanal ortam, sanal ortam yalnızlığı

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine various risks faced by children in online environments, which become a secondary living space for them. One of the issues examined is children's virtual media loneliness which became a reality due to the rapid changes in information and communication technologies and its easy and quick accessibility by users all over the world. The general screening model has been used in this study which aimed to present the existing situation regarding children's virtual media loneliness. The study group is middle school students with 10-14 age group. A large majority of participants trust their friendships in real life more than friendships they have established in virtual media. In addition, it has been determined that despite the popularity of virtual media, where the number of users is rapidly increasing, it is found unreliable. In this context, it may be advisable that informative training activities on the safe and responsible use of online environments are organized.

Keywords: Online environment, virtual media loneliness, virtual media.

1. GİRİŞ

Son yıllarda sosyal ortamların kullanıcı sayısında her geçen gün artış olduğu gözlenmekte ve bu ortamların hayatın her noktasını etkilediği görülmektedir. Bu etkiler arasında özellikle yalnızlık dikkati en çok çeken durum olarak göze çarpmaktadır. Yalnızlık kavramı, birey için önemli olan unsurların diğer insanlara ulaştırılamaması veya başka kişiler için uygun olmayan görüşlerin bulunması durumunda ortaya çıkan yaşantı olarak tanımlanabilir (Jung, 2012). Young (1990), yalnızlığı bireylerarası etkileşim ve iletişimin eksikliğine bağlı olarak yaşanan psikolojik zorlanma hali olarak ele alırken, Peplau (1985) yalnızlığı, bireylerin, sosyal ilişkiler eksikliği nedeniyle geliştirdiği öznel tepki durumu olarak tanımlamaktadır. Bir başka tanımda ise yalnızlık; bireysel ve dış çevresel etkenlerin karşılıklı etkileşimi ile ortaya çıkan ve insanların, umutlarını yok eden, bilişsel ve duyuşsal zorlanma hali olarak da ifade edilmektedir (Armağan, 2014). Birey internet imkanlarının yalnızlık halini desteklemesi ile birlikte yalnızlık durumunu daha yoğun bir şekilde yaşamaktadır (Kraut vd., 1998). Öte yandan aşırı internet kullanımı ile birlikte ev dışındaki sosyal etkinliklere daha az zaman ayrılması ve bireylerin ebeveyn ve arkadaşları ile daha zayıf ilişkiler kurması gibi sonuçların ortaya çıktığı (Sanders vd., 2000) da görülmektedir.

Sosyal ortamların etkileri sonucu sanal ortamlarda da görülen yalnızlık durumu “sanal ortam yalnızlığı” olarak da adlandırılmaktadır. İnternet’te geçirilen sürenin giderek artması nedeniyle geleneksel toplumsal hayattan uzaklaşılması söz konusu olmakta, bu durum sosyal ilişkilerde zayıflamaya neden olabilmektedir.

¹ Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü, Ankara. kccelen@hacettepe.edu.tr

² Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü, Ankara. aygulcelik@hacettepe.edu.tr

³ Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü, Ankara. sadi@hacettepe.edu.tr

Bireylerin internet kullanarak sanal ortamlarda fazla vakit geçirmeleri, bu çevrim içi ortamlara yönelmeleri, beraberinde yalnızlık duygusunun yaşanmasına yol açabilmektedir.

Sanal ortamdaki birey, sanallığın içinde çok zaman harcamasından dolayı toplumuna yabancılaşabilmektedir. Bu doğrultuda, bireyler zaman, sorumluluk, ilişkiler ve iletişimde olma durumundan kendini soyutlayabilmektedir. Öte yandan sanal yalnızlığın bireyin kendi iç dünyasında yaşadığı bir durum olduğu söylenebilir. Ancak bu durum bireyin bizzat kendisi tarafından fark edilemediği için bir problem olarak da algılanamamaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

İnternetin beraberinde getirdiği sorunlardan biri olan sanal ortam yalnızlığı, teknoloji ile iç içe yaşam süren yeni kuşak bireyler açısından önemli bir tehdit olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda bu çalışmada; kolay ve hızlı erişilebilir oluşuyla ikincil bir yaşam alanı haline gelen çevrimiçi ortamlarda çocuklara ve gençlere yönelik çeşitli risk konularının ele alınması, bu doğrultuda çocukların sanal ortam yalnızlığına ilişkin var olan durumlarının ortaya konulması amaçlanmıştır.

1.2. Araştırma Soruları

Bu çalışmanın, çocukların sanal ortam yalnızlığına ilişkin var olan durumlarının ortaya konulması şeklindeki amacına ulaşılabilmesi sürecinde aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. Öğrencilerin sanal ortamda sosyalleşme durumları nedir?
2. Öğrencilerin sanal paylaşım durumları nedir?
3. Öğrencilerin sanal yalnızlık durumları nedir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Yöntemi

Çocukların sanal ortam yalnızlığına ilişkin var olan durumlarının ortaya konulması amacıyla bu çalışmada genel tarama modeli kullanılmıştır. Genel tarama modeli evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla evrenden alınacak örneklem üzerinde yapılacak taramaları ifade eden bir modeldir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2009). Bu yaklaşımda, ilgilenilen olay madde, birey, grup, konu vb. birim ve duruma ait değişkenler, betimlenmeye çalışılır (Karasar, 2007). Araştırmaya katılan birey ya da nesnelere değiştirme ya da etkileme çabası gösterilmez (Büyüköztürk vd., 2009; Fraenkel & Wallen, 2009).

2.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu 10-14 yaş grubundaki ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışma grubunun seçiminde elverişli örneklem seçimi yöntemi kullanılmıştır. Elverişli örnekleme yöntemi, zaman ve iş gücü açısından var olan sınırlılıklar nedeniyle örneklemin ulaşılabilir ve kolay uygulama yapılabilir birimlerden seçilmesi yöntemidir. Bu yolla araştırma için elverişli olan bireyler çalışmaya dahil edilir (Büyüköztürk vd., 2009; Fraenkel & Wallen, 2009).

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmayla ilgili veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen “Sanal Ortam Yalnızlık Anketi” ve “Kişisel Bilgi Formu” başlıklı veri toplama araçlarıyla toplanmıştır. Araştırma kapsamında ele alınan problem durumuna ilişkin veri toplamak amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilen anket 16 sorudan oluşmaktadır. Anket sorularının cevaplanmasında ‘Hiç katılmıyorum (1), ‘Katılmıyorum (2), ‘Orta Düzeyde Katılıyorum (3), ‘Katılıyorum (4), ‘Tamamen Katılıyorum (5)’ şeklinde beşli likert ölçeği kullanılmıştır. Anketin iç güvenilirlik katsayısını belirlemek için Cronbah Alfa değeri hesaplanmış ve yüksek güvenilirlik katsayısı bulunmuştur (=0.881). Alfa katsayısına bağlı olarak ölçeğin güvenilirliğinin test edilmesinde, α değeri 0,00 ile 0,40 arasında ise “güvenilir değildir”, 0,40 ile 0,60 arasında ise “ölçeğin güvenilirliği düşüktür”, 0,60 ile 0,80 arasında ise “ölçek oldukça güvenilir.”, 0,80 ile 1,00 arasında ise ölçek “yüksek derecede güvenilir” şeklinde yorumlanır (Kalaycı, 2010).

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde araştırma bulguları çalışma kapsamında belirlenen araştırma sorularındaki sıra izlenerek sunulmuştur. Araştırma verileri betimsel istatistiklerle analiz edilmiş, bu süreçte Windows SPSS 15.0 ve Microsoft Office Excel programlarından yararlanılmıştır.

3.1. Öğrencilerin Sanal Ortamda Sosyalleşme Durumları

Bu araştırmanın birinci sorusu “Öğrencilerin sanal ortamda sosyalleşme durumları nedir?” olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda öğrencilerin sanal ortamda sosyalleşme durumları gerçek yaşamdaki sosyalleşme süreçlerinin sanal ortamdaki yansıması kapsamında ele alınmıştır. Bu soruya yanıt vermek üzere frekans ve yüzdeler hesaplanmış ve veriler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo1. Öğrencilerin Sanal Ortamda Sosyalleşme Durumları ile İlgili Verilerin Dağılımı

Sanal Ortamda Sosyalleşme Durumlarına İlişkin Maddeler		Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Orta Düzeyde Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum	Toplam
1. Sanal ortamdaki insanlarla kendimi uyum içinde hissediyorum.	f	36	31	36	52	26	181
	%	19,9	17,1	19,9	28,7	14,4	100
2. Sanal ortamda birçok arkadaşım var.	f	16	22	30	62	51	181
	%	8,8	12,2	16,6	34,3	28,1	100
3. Sanal ortamda oldukça sosyal bir insanım.	f	23	25	47	55	31	181
	%	12,7	13,8	26	30,4	17,1	100
4. Sanal ortamda danışabileceğim birçok insan var	f	19	24	29	62	47	181
	%	10,5	13,2	16	34,3	26	100
5. Sanal ortamda sohbet edebileceğim birçok insan var.	f	35	30	39	49	28	181
	%	19,3	16,6	21,5	27,1	15,5	100
6. Sanal ortamda dertleşebileceğim birçok insan var.	f	44	42	41	29	25	181
	%	24,3	23,2	22,7	16	13,8	100

Öğrencilerin sanal sosyalleşmeyle ilgili durumlarının sunulduğu Tablo 1’deki veriler incelendiğinde “Sanal ortamda birçok arkadaşım var.” ifadesine yoğun bir katılımın olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca öğrenciler “Sanal ortamda danışabileceğim birçok insan var.” ifadesiyle ilgili olarak çoğunlukla katıldıklarını ifade etmişlerdir. Öte yandan öğrencilerin “Sanal ortamda dertleşebileceğim birçok insan var.” ifadesiyle ilgili olarak çoğunlukla katılmadıklarını ifade ettikleri tespit edilmiştir. Bu durum sanal sosyalleşme açısından arkadaş edinmeye, hatta sanal ortamdaki kişilere danışabilmeye olumlu bakılmasına rağmen kişisel, ailevi vb. sorun ya da sıkıntılarla ilgili sanal ortamdaki diğer insanlarla iletişim içinde olmaya olumlu bakılmadığı anlamına gelebilir. Bu doğrultuda, sosyalleşme açısından tercih edilen sanal ortamların, aynı zamanda karşılaşabilecek kötü niyetli kişiler ya da ortaya çıkabilecek istenmeyen durumlar nedeniyle endişe verici bulunduğu da söylenebilir.

3.2. Öğrencilerin Sanal Ortamdaki Paylaşım Durumları

Araştırmanın ikinci sorusu “Öğrencilerin sanal paylaşım durumları nedir?” olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda öğrencilerin sanal ortamdaki paylaşım durumları; birbirleri arasındaki iletişim ve etkileşim süreci kapsamında bilgi, resim, müzik vb. paylaşımlar açısından incelenmiştir. Bu araştırma sorusuna ilişkin edinilen verilerin analizi Tablo 2’de sunulmaktadır.

Tablo 2. Öğrencilerin Sanal Paylaşım Durumları ile İlgili Verilerin Dağılımı

Sanal Paylaşım Durumlarına İlişkin Maddeler		Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Orta Düzeyde Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum	Toplam
1.Sanal ortamdaki paylaşımlarım arkadaşlarımca beğeniliyor.	f	55	28	33	43	22	181
	%	30,3	15,5	18,2	23,8	12,2	100
2.Sanal ortamdaki ilgilerim, beğenilerim arkadaşlarımca takip ediliyor.	f	32	22	37	60	30	181
	%	17,7	12,2	20,4	33,1	16,6	100
3.Sanal ortamdaki yorumlarım, mesajlarım arkadaşlarımca paylaşılıyor.	f	39	27	40	55	20	181
	%	21,5	14,9	22,1	30,5	11	100

Öğrencilerin “Sanal ortamdaki paylaşımlarım, arkadaşlarımca beğeniliyor.” ifadesine çoğunlukla katılmadıkları görülmektedir (Bkz. Tablo 2). Öte yandan “Sanal ortamdaki ilgilerim, beğenilerim arkadaşlarımca takip ediliyor.” ve “Sanal ortamdaki yorumlarım, mesajlarım arkadaşlarımca paylaşılıyor.” ifadeleriyle ilgili olarak çoğunlukla katılımın olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, öğrencilerin sanal ortamda arkadaşlarının olduğu ancak yapılan tüm paylaşımlarının arkadaşları tarafından beğenilmediği şeklinde yorumlanabilir.

3.3. Öğrencilerin Sanal Ortamlardaki Yalnızlık Durumları

Araştırmanın üçüncü sorusu “Öğrencilerin sanal ortamlardaki yalnızlık durumları nedir?” şeklinde belirlenmiştir. Bu doğrultuda öğrencilerin sanal ortamdaki paylaşım durumları; birbirleri arasındaki iletişim ve etkileşim süreci kapsamında incelenmiştir. Bu araştırma sorusuna ilişkin edinilen verilerin Tablo3’te sunulmaktadır.

Tablo 3. Öğrencilerin Sanal Ortam Yalnızlığı Durumları ile İlgili Verilerin Dağılımı

Sanal Ortam Yalnızlığı Durumlarına İlişkin Maddeler		Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Orta Düzeyde Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum	Toplam
1.Sanal ortamda kendimi gerçek hayata göre daha rahat ifade ediyorum.	f	50	45	38	32	16	181
	%	27,6	24,9	21	17,7	8,8	100
2.Sanal ortamdaki arkadaşlarıma gerçek hayattaki arkadaşlarımdan daha çok güveniyorum.	f	75	45	21	22	18	181
	%	41,4	24,9	11,6	12,2	9,9	100

3.Sanal ortamdaki arkadaşlarımla gerçek hayattakilere göre daha çok ortak yönüm var.	f	48	27	51	29	26	181
	%	26,5	14,9	28,2	16	14,4	100
4.Sanal ortamdaki arkadaşlıklarım gerçek hayattaki arkadaşlıklarımdan daha önemlidir.	f	24	36	44	38	39	181
	%	13,3	19,9	24,3	21	21,5	100
5.Sanal ortamdaki arkadaşlarımla gerçek hayattakilere göre beni daha iyi anlıyor.	f	58	33	39	37	14	181
	%	32	18,4	21,5	20,4	7,7	100
6.Sanal ortamda kendimi gerçek hayattakine göre daha iyi hissediyorum.	f	61	32	43	26	19	181
	%	33,7	17,7	23,8	14,4	10,4	100
7.Sanal ortamdaki arkadaşlarımla yorumları gerçek hayattakilere göre daha önemlidir.	f	84	44	20	20	13	181
	%	46,4	24,3	11	11	7,3	100

Katılımcı öğrenciler “Sanal ortamdaki arkadaşlarımla gerçek hayattakilere göre beni daha iyi anlıyor.”, “Sanal ortamdaki arkadaşlarımla gerçek hayattaki arkadaşlarımdan daha çok güveniyorum.” “Sanal ortamda kendimi gerçek hayattakine göre daha iyi hissediyorum.” ve “Sanal ortamdaki arkadaşlarımla yorumları gerçek hayattakilere göre daha önemlidir.” ifadelerine çoğunlukla katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda öğrencilerin gerçek hayattaki arkadaşlıklarına, gerçek hayattaki arkadaşlarının yorumlarına daha çok güvendikleri, sanal ortamdaki arkadaşlıklara ise çok fazla güvenmedikleri, gerçek hayatta kendilerini daha anlaşılabilir ve iyi hissettikleri yorumu yapılabilir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada öğrencilerin sanal ortamlardaki durumları; sosyalleşme, paylaşım ve yalnızlık değişkenleri göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Bu kapsamda ortaokul öğrencileriyle gerçekleştirilen araştırmada ulaşılan ilk sonuç “sanal ortamdaki diğer kullanıcılarla pek fazla ortak yön olmasa da, onlarla uyum içinde olunabilmektedir” şeklindedir. Öte yandan sanal ortamda arkadaşlıklar kurulmakta ve gerek duyulduğunda arkadaşlarla yardımlaşmaktadır. Ayrıca sanal paylaşım kapsamında öğrencilerin sanal ortamdaki ilgileri, beğenileri arkadaşları tarafından takip edilmekte, sanal ortamdaki yorumları ve mesajları paylaşılmaktadır. Bununla birlikte öğrencilerin sanal ortamdaki paylaşımları ilgi çekse de bazı paylaşımları da beğenilmemektedir. Çalışma kapsamında ulaşılan bir başka sonuca göre gerçek hayatta kurulan arkadaşlıklar, sanal ortamda kurulan arkadaşlıklara göre daha güven vericidir. Ayrıca, gerçek yaşam ortamı, sanal ortamlara göre bireylerin kendilerini çok daha rahat hissedebilecekleri ortamlardır. Gerçek hayatta diğer insanlar tarafından daha anlaşılır olunmaktadır. Kısacası, sanal ortamlarda yalnızlık duygusu yüksektir.

Öğrencilerin birçoğu; sanal ortamdaki diğer kullanıcılarla pek fazla ortak yönleri olmasa da, kendilerini diğer insanlarla uyum içinde hissetmektedirler. Bu doğrultuda, farklı özellikteki bireylerin birbirleriyle uyum içerisinde oldukları sanal ortamlarda öğrencilerin sosyalleşme durumlarına olumlu katkı sağlayabilecek iletişim, etkileşim, paylaşım öğelerine yer verilmesi önerilebilir.

Öğrenciler, sanal ortamda arkadaşlıklar kurmakta, gerek duyduklarında arkadaşlarıyla yardımlaşmaktadır. Bu kapsamda öğrencilerin sıklıkla takip ettiği ya da kullandığı sanal ortamlarda diğer kullanıcılarla güvenli iletişim kurma ve ihtiyaç duydukları bilgiyi edinmek için ilgili uzman kişilere danışma konusunda bilinçlendirme çalışmalarının yürütülmesi önerilebilir.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu gerçek hayatta kurdukları arkadaşlıklarına sanal ortamda kurdukları arkadaşlıklarından daha fazla güvenmektedir. Ayrıca katılımcıların yaklaşık yarısı, sanal ortamlara göre, gerçek hayatta çok daha rahat hissettiklerini, diğer insanlar tarafından daha anlaşılır olduklarını düşünmektedir. Bu doğrultuda; kullanıcı sayısı hızla artan sanal ortamların popülerliğine rağmen güvenilir bulunmadığı değerlendirilerek dikkate alınarak çevrimi ortamların bilinçli ve güvenli kullanımı konusunda bilgilendirme etkinlikleri düzenlenebilir.

KAYNAKLAR

- Armağan, A. (2014). Yalnızlık ve kişilerarası iletişim ilişkisi: Öğrenciler üzerinde bir araştırma. *Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(30),27-43.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K, Akgün, Ö. E, Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (5. Baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Fraenkel, J. R., & Wallen, N. E. (2009). *How to design and evaluate research in education* (7. Baskı). New York: McGraw-Hill Companies, Inc.
- Jung, C. G. (2012). *Anılar, düşler, düşünceler* [Memories, dreams, reflections] (Çev: I. Kantemir). İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Kalaycı, Ş. (2010). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri* (5. Baskı). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (17. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kraut, R., Patterson, M., Landmark, V., Kiesler, S., Mukophadhyay, T., & Scherlis, W. (1998). Internet paradoxa social technology that reduces social involvement and psychological well-being? *American Psychologist*, 53, 1017-1031.
- Peplau, L. A. (1985). Loneliness research: Basic concepts and finding. In I. G. Sarason, B. R. Sarason (Eds.), *Social support: Theory, research and applications* (269-286). Dordrecht, Boston, Lancaster, M. Nijhoff Pub.
- Sanders, C., Field, T., Diego, M., & Kaplan, M. (2000). The relationship of internet use to depression and social isolation among adolescents. *Adolescence*, 35(138), 237-242.
- Young, J. E. (1990). *Cognitive therapy far personality disorders*. Sarasota, FL: Professional Resource Exchange Inc.